

# MUHANDISLIK

## & IQTISODIYOT

# №10

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

# 2025

oktyabr



Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari  
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar



Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™  
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic  
Resource  
Index  
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL  
STANDARD  
SERIAL  
NUMBER  
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS  
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ  
БИБЛИОТЕКА  
LIBRARY.RU



РЭУ.РФ  
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ  
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА  
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ



# **muhandislik** **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 882 sahifa.  
2025-yil, oktyabr,

## **Bosh muharrir:**

**Zokirova Nodira Kalandarovna**, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

## **Bosh muharrir o'rinbosari:**

**Shakarov Zafar G'afarovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

## **Tahrir hay'ati:**

**Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich**, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Sharipov Kongratbay Avezimbetovich**, texnika fanlari doktori, professor

**Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Shaumarov Said Sanatovich**, texnika fanlari doktori, professor

**Turayev Bahodir Xatamovich**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Nasimov Dilmurod Abdulloyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Allayeva Gulchexra Jalgasovna**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Arabov Nurali Uralovich**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Xamrayeva Sayyora Nasimovna**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Bobonazarova Jamila Xolmurodovna**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Irmatova Aziza Baxromovna**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi**, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

**Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

**Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

**Amanov Otabek Amankulovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

**Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li**, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Qurbonov Samandar Pulatovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Tabayev Azamat Zaripbayevich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Sxay Lana Aleksandrovna**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

**Ismoilova Gulnora Fayzullayevna**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

**Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

**Kasimova Nargiza Sabitdjanovna**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

**Kalanova Moxigul Baxritdinovna**, dotsent

**Ashurzoda Luiza Muxtarovna**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Sharipov Botirali Roxataliyevich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

**Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

**Bauyetdinov Majit Janizaqovich**, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

**Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li**, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

**Sultonov Shavkatjon Abdullayevich**, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

**Jo'raeva Malohat Muhammadovna**, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.



# muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK  
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

**Muassis:** "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

**Hamkorlarimiz:**

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti



# MUNDARIJA

JAHON MOLIYA TIZIMIDA “YASHIL” MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANISHINING MUAMMOLARI VA SHARTLARI .....	12
<b>Quliyev Begimqul Melikovich</b>	
EKOLOGIK MIGRANTSIYANI MINTAQAVIY MIQYOSDA MUVOFIQLASHTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI .....	18
<b>Bahtiyor Ismoilov Ulug‘bek o‘g‘li, Kadirova Zulayxo Abduxalimovna</b>	
O‘ZBEKISTONDA BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH HOLATI .....	25
<b>Davletova Nilufar Tulanovna</b>	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA MINTAQANI IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI .....	30
<b>Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li</b>	
SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI .....	37
<b>Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna</b>	
MAHALLIY XOMASHYO BAZASIDAN FOYDALANISH ORQALI ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI .....	46
<b>Sultanov Dilshod Normamatovich</b>	
IQTISODIYOTI RIVOJLANGAN DAVLATLARDA INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI .....	50
<b>Akhmadaliyeva Nikholakhon</b>	
O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR UCHUN INNOVATSION TA‘LIM DASTURLARINI ISHLAB CHIQISHDA XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUV MEXANIZMLARI .....	62
<b>Yuldashev Iskandar Bahromovich</b>	
YER QA‘RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQLARNING ILMIY-TADQIQOTLAR SHARHI .....	68
<b>Zoxidov Ismatjon Yunusjon o‘g‘li</b>	
RESPUBLIKA IQTISODIY TARAQQIYOTIDA OLIY TA‘LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH VA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINING O‘RNI .....	74
<b>Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich</b>	
DAVLAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI .....	80
<b>O. Nurmuradov</b>	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA BUXGALTERIYA MA‘LUMOTLARINING ICHKI AUDIT JARAYONIDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING AHAMIYATI .....	85
<b>Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li, Muxitdinov Shoxijaxon Xudoyor o‘g‘li</b>	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI .....	90
<b>Xuramov Zafar Rajabaliyevich</b>	
KORPORATIV TUZILMALARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA‘MINLASHNING AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDAGI ROLI .....	95
<b>Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Raxmatov Faxriddin Xasanovich</b>	
GLOBAL RIVOJLANISH JARAYONIDA SUG‘URTA XIZMATLARINI ISLOH QILISH MASALALARI .....	99
<b>Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li</b>	



DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI .....	103
<i>Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li</i>	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINING AHAMIYATI .....	109
<i>Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich</i>	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА НА РЫНКЕ ТРУДА.....	115
<i>Ягудин Дмитрий Рустамович</i>	
RESURSLARNI SOLIQQA TORTISHGA OID TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI.....	123
<i>Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich</i>	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH: XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA PROGRESSIV TARIFLARNI LOYIHALASH .....	129
<i>Abduraimova Nigora Abdugapparovna</i>	
DAVLAT RAQAMLI LOYIHALARI: UZINFOCOMNING TA'LIM TIZIMI VA IQTISODIY SAMARADORLIKKA QO'SHGAN HISSASI .....	134
<i>Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li</i>	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ПАСПОРТОВ В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ.....	140
<i>Мансурова Сайёра Бахтияровна</i>	
BANK XIZMATLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI .....	148
<i>Xolikova Oydin Olimjonovna</i>	
PNEVMOMEXANIK YIGIRISH TEXNOLOGIYASI XUSUSIYATLARI .....	153
<i>Jumaniyazov Kadam, Salimov Shuhrat Halimovich, Nazarov Ramazon Anvarovich</i>	
GREEN INDUSTRY AND THE ECONOMY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY CONSTRUCTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S OPPORTUNITIES.....	158
<i>Mansurova Sayyora Bakhtiyor kizi</i>	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAHLILI .....	166
<i>Suyunov Asror Baxtiyorovich</i>	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINING MIKRO VA MAKRO TUZILMALARI, ULARNING FUNKSIONAL METADOLOGIK TAMOYILLARI.....	171
<i>Z.Teshayev</i>	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT ULUSHI MAVJUD KORXONALARNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI .....	176
<i>Ismailov Allayor Rashidovich</i>	
MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHDA ISHLAB CHIQRISH XARJATLARINI OG'ISHISHLARI VA ULARNI TAQSIMLASH .....	183
<i>Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li</i>	
ПОВЫШЕНИЕ СТОИМОСТИ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ОБЪЕКТОВ НА ОСНОВЕ АУТСОРСИНГА .....	186
<i>Исмагулова Гульмира Нуралиевна</i>	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYASI.....	193
<i>Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li</i>	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INSTITUTSIONAL VA TASHKILYIY MEXANIZMLARI.....	198
<i>Xudoyorov Lochinbek Bahromovich</i>	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLARNI JALB QILISHDA XALQARO TAJRIBA.....	203
<i>Abduraxmonov Akmal Nurmatamat o'g'li</i>	



MEHNATGA LAYOQATLI TRANSPORT SOHASIDAGI AHOLINI ISH O'RINLARI BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATINI TAHLILI .....	207
<b>Abdullayeva Nigora Shamsiddinovna</b>	
TO'QIMACHILIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MODELI .....	212
<b>Mdraximova Gulasal Ro'zimboy qizi</b>	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI DIVERSIFIKATSIIYASI VA GAROV TA'MINOTI SIFATINING BANK BARQARORLIGIGA TA'SIRI .....	220
<b>Xolbozorov Husniddin Norbek o'g'li</b>	
O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI .....	226
<b>Norova Nozima Nabiyevna</b>	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMATLARNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KLASTERLI MEXANIZMI TAHLILI .....	232
<b>Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li</b>	
KORPORATIV BOSHQARUV TUZILMALARIDA MOLIYAVIY MUNOSABATLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI .....	236
<b>Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich</b>	
XALQARO SAVDONING RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI .....	242
<b>Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li</b>	
TA'LIM TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHNING YANGI TIZIMINI JORIY ETISHGA QARATILGAN NAZARIY JIHATLAR .....	247
<b>Dusanov Salim Mamarasulovich</b>	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA BOJXONA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI .....	254
<b>Aktamov Akbarjon Aslan o'g'li</b>	
DAVLAT TA'LIM TASHKILOTLARIDA QURILISH XARAJATLARI HISOBINI YURITISH .....	262
<b>Ostonokulov Azamat Abdugarimovich</b>	
РАЗРАБОТКА ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ ИНТЕГРАЦИИ КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ТУРИСТИЧЕСКУЮ ИНФРАСТРУКТУРУ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН .....	273
<b>Хошимова Камилла Навфал қизи</b>	
A NEW STAGE IN THE APPLICATION OF MARKET MECHANISMS TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY .....	285
<b>Ibrayim Maxkamov</b>	
RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI .....	291
<b>Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna</b>	
QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTIDA DXSH ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINING SHAKLLANISHI .....	297
<b>Hamroyev G'ayratjon Sultonovich</b>	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH .....	301
<b>Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich</b>	
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ПОДХОДОВ В НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ .....	306
<b>Элбаева Мукаддас Рашидовна</b>	
СИНТЕЗ НЕЧЕТКОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТЕПЛОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ .....	311
<b>Бахриева Хуршида Аскарходжаевна, Сафаров Шохрух Шарофович, Бахрамов Муҳаммадали Ералиевичасистент</b>	
ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА КАК КАТАЛИЗАТОР ДОСТИЖЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН .....	319
<b>Базарова Гулнора Гуламовна</b>	



O'ZBEKISTON KORXONALARINING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA BANK KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI .....	323
<b>Pulatova Moxira Baxtiyorovna</b>	
QUESTIONS ABOUT THE STUDY OF PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF APPLICATION OF LOADING AND EXTRACTING EQUIPMENT .....	327
<b>Azamat Umirzokov</b>	
MATOLARNING HAVO O'TKAZUVCHANLIGI KORRELATSION TAHLILI.....	334
<b>Ismailov Nurulla Tuychibayevich</b>	
O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI RISKLARINI SUG'URTALASHNING AFZALLIKLARI .....	339
<b>Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich</b>	
IKKI QATLAMLI ARALASH TOLA TARKIBLI TRIKOTAJ TO'QIMASINI OLIISH USULI .....	343
<b>Usnatdinova Elmira Faxratdinovna, Mirusmanov Baxtiyor, Abdurahimova Fazilat Abdullayevna</b>	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARIDA ENG ILG'OR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARINING OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI.....	347
<b>Axmedov Farxod Raxmonjonovich</b>	
IMPACT OF FOREIGN INVESTMENTS ON THE ECONOMY OF UZBEKISTAN: CROSS-SECTORAL ANALYSIS.....	354
<b>Jumayeva Kamola Azimjonovna, Khasanova Iroda Azizbek kizi</b>	
KORXONA INVESTITSION FAOLLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY-USLUBIY MASALALARI XUSUSIDA .....	362
<b>Ilyasova Barno Axmadovna</b>	
MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSIYALARNI O'ZLASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI TAHLILI .....	371
<b>G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li</b>	
EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI .....	378
<b>Raximov Eshmurod Normuradovich</b>	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	385
<b>Berdivaliyeva Madina Komiljon qizi</b>	
SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY KONSEPTUAL MEKANIZMLARI.....	392
<b>Jalolov Abbasxon Ravshanxon o'g'li</b>	
TEPKI UZELI KONSTRUKTIV XOSSALARI TAHLILI .....	398
<b>Bozorova Farida Maxmudjonovna</b>	
НЕОБХОДИМОСТЬ ОБЪЕДИНЕНИЯ АКЦИЗНОГО НАЛОГА НА НЕФТЕПРОДУКТЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН .....	405
<b>Пулатов Дилшод Хақбердиевич, Маматкулов Салимжон Рахмонкулович, Хужамурадов Аброрбек Рўзимурат ўғли, Воронин Сергей Александрович, Абдиев Мансур Мусурмонович</b>	
OLIY TA'LIMGA INVESTITSIYA SIYOSATI: IQTISODIY TAHLIL VA ISTIQBOLLAR .....	410
<b>Talapova Nargiza Baxriddinovna</b>	
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE NETWORK.....	416
<b>Bahriddinov Nodirbek Zamirdinovich</b>	
YANGI O'ZBEKISTON INVESTITSION MUHIT VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI .....	421
<b>Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich</b>	
МНОГОМЕРНАЯ БЕДНОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: ОЦЕНКА ЧЕРЕЗ РАМКУ МРІ .....	426
<b>Мамаризоев Жахонгир Исохонович</b>	
ОЦЕНКА И ОПТИМИЗАЦИЯ ВЛИЯНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБМЕННОГО КУРСА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН .....	430
<b>Норбаева Мухлиса Акрам кизи</b>	



RAQAMLI TO'LOVLAR ASOSLARI VA XAVFSIZLIGI .....	440
<b>Yaqubov Azizbek G'anibekovich</b>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI .....	444
<b>Xomidov Xojjakbar Adxamovich</b>	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI INKLYUZIV IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI.....	449
<b>Saydakbarova Madinaxon Anisbekovna</b>	
O'ZBEKISTONDA STARTAP EKOTIZIMINING SHAKLLANISHI VA BARQAROR RIVOJLANISHI YO'LLARI.....	454
<b>Suleymanova Shoira Alavxanovna</b>	
MILLIY IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING O'RNI .....	459
<b>Alimova Dilfuzaxon Rustam qizi</b>	
MEHNAT BOZORINI OPTIMALLASHTIRISHNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	464
<b>Botirova Sarvinoz Bobir qizi</b>	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	469
<b>Qurboniyazov Shaxzodbek Karimovich</b>	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH USULLARINING MANBALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI .....	474
<b>Boboqulov Akmal Muborakbekovich</b>	
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING MOHIYATI VA TURLARI.....	482
<b>Zufarov Akmal Gulamiddinovich</b>	
FISKAL BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQQA TORTISHNING TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH .....	491
<b>Sulaymonov Farrux Shuxratovich</b>	
ИНДЕКС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ.....	496
<b>Хазраткулова Лола Нармуминовна</b>	
BANK MAJBURIYATLARI VA AKTIVLARINING VAQTINCHALIK NOMUTANOSIBLIK LARI RISKINI KAMAYTIRISH .....	502
<b>Ibrohimov D.M.</b>	
O'ZBEKISTON RAQAMLI PLATFORMALARI FAOLIYATIDA RAQOBAT SIYOSATINING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	507
<b>Saparov Islom O'Imasovich</b>	
RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLARINING QISHLOQ XO'JALIGIGA TATBIQI.....	514
<b>Abdikarimova Zilola Baxramovna</b>	
TIJORAT BANKLARI KAPITALI TARKIBIDA DAROMAD MANBALARINING ULUSHI VA KAPITALLASHUV JARAYONIDAGI O'RNI .....	520
<b>Tursunov Mustafo Mirzayevich</b>	
AHOLINI IJTIMOY HIMOYA QILISH TIZIMIDA INSTITUSIONAL HAMKORLIKNING O'ZIGA XOS JIHATLARI TAHLILI .....	524
<b>Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna</b>	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARADORLIGI .....	528
<b>Bobojonova Sevara Baxrombek qizi</b>	
MINTAQA SANOATI RAQAMLI XIZMATLAR BOZORIDA TIJORATLASHTIRISHNI "SMART" MODELI .....	533
<b>Norov Murodjon Maxmudovich</b>	





TOMORQADAN SAMARALI FOYDALANISH- KAMBAG'ALLIK MUAMMOSINI YUMSHATISHNING MUHIM OMILI .....	539
<b>Xamidjon Shaxobov</b>	
SUG'URTA KORXONALARIDA REZERVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH .....	544
<b>Najimova Nigora</b>	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA XITOY BOZORINING O'RNINI .....	549
<b>Mardanov Aziz Yusupovich</b>	
THE IMPORTANCE OF GREEN ENERGY IN THE ECONOMY OF FERGANA REGION: CURRENT TRENDS AND PROBLEMS .....	555
<b>Khayrullaev Zoidjon</b>	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING UNDIRILISHI BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI .....	559
<b>Mitillayev Ibrohimjon Tursunpulatovich</b>	
RAQAMLI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	563
<b>Muyassarzoda Fayziyeva</b>	
MOLIVAVIY MEXANIZM SIFATIDA SUG'URTA TASHKILOTLARI TO'LOVGA LAYOQATLILIGINI BELGILASHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI .....	570
<b>Abdullayev Erkinjon A'zamovich</b>	
MAMLAKAT YAIM QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL USULLARI ASOSIDA PROGNOZLASH .....	578
<b>Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich</b>	
XALQARO TURIZM XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI .....	585
<b>Eshtaev Alisher Abdug'aniyevich, Ivatov Irisbeg</b>	
TASHKILOTDA PR (PUBLIC RELATIONS) XIZMATINING IQTISODIY ROLI VA SAMARADORLIGI .....	590
<b>Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna</b>	
РОЛЬ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	600
<b>Бекбаева Феруза Бахтиеровна</b>	
BARQAROR MOLIVAVIY RENTABELLIK BANKLARNING DAROMADLILIGINI TA'MINLASH OMILI SIFATIDA.....	606
<b>Umarov Davron Shavkatovich</b>	
REKLAMA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR.....	612
<b>Xamrakulov Azamat Baxritdinovich</b>	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБУЧЕНИЕМ (LMS) В ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИИ И ЕЕ РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: АНАЛИЗ И СРАВНЕНИЕ .....	618
<b>Атабоева Шахризода Равшановна, Бекчанов Бекчан Юлдашевич</b>	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА: ПЕРСПЕКТИВЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ .....	623
<b>Киличева Ф.Б.</b>	
DAVLAT TIBBIYOT MUASSASALARIDA DEBITORLAR VA KREDITORLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH .....	628
<b>Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna</b>	
NARX BELGILASH-IQTISODIY MANFAATDORLIKNING ASOSIY OMILI VA NARXNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI .....	635
<b>Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich</b>	
SUTNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDAGI ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI TAHLIL QILISH .....	639
<b>Normuradov Nurbek Sunatilloevich</b>	



O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA TARIF STAVKALARINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI FISKAL BARQARORLIKNI KUCHAYTIRISH (OZIQ-OVQAT IMPORTI MISOLIDA).....	644
<b>Rizayev Mirmahmud Xotamjanovich</b>	
IPOTEKA KREDITLASH JARAYONINING XORIJ TAJRIBASI.....	652
<b>Akrom Mardiyev</b>	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGI TAHLILI .....	659
<b>Ulashbayev Shohruh Abdivaxobovich</b>	
CHARACTERISTICS OF APPLYING NEW HETEROCOMPOSITE POLYMER MATERIALS IN ENGINEERING ACTIVITIES .....	665
<b>Umida Ziyamukhamedova, Mirjalol Abdulakimov</b>	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ «МАХАЛЛАБАЙ»: ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ И ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ.....	672
<b>Қосимжонов Нозимжон Қозимжон ўғли</b>	
EKOLOGIK AUDITNI TASHKIL ETISHDA RISKLARNI JORIY ETISH TARTIBI .....	676
<b>Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li</b>	
CORPORATE CULTURE AND ITS ROLE IN TALENT MANAGEMENT .....	683
<b>Shoyunusova Arofat, Sanjar Mirzaliev</b>	
SIRDARYO VILOYATI SHAROITIDA BIOMASSA ASOSIDA OZUQA ISHLAB CHIQARISH IMKONIYATLARI.....	687
<b>Xazratkulov Niyoz Namazbayevich</b>	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ .....	692
<b>Воронин Сергей Александрович, Азимова Феруза Маликовна</b>	
ENERGETIKA LOYIHALARINI RAQAMLASHTIRISHDA TO'SIQLAR VA IMKONIYATLAR .....	700
<b>Tilakov Ismoiljon Usmonovich</b>	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI.....	706
<b>O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li</b>	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BOZORLARNI MONOPOLIYAGA QARSHI TARTIBGA SOLISH MEKANIZMLARI VA TAKOMLLASHTIRISH TAKLIFLARI.....	710
<b>Mingboev Asqar Qandaharovich</b>	
JAHON SEMENT SANOATIDAGI TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI .....	717
<b>Abdujabbarov Alisher Abdullayevich</b>	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI .....	722
<b>Mufitillayeva Safiya Qodir qizi</b>	
KORXONALAR FAOLIYATINI BAHOLASHDA STATISTIK AXBOROT TIZIMINING O'RNI .....	728
<b>Musurmonova Mahbuba Omonovna</b>	
INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ULARNING AGRAR SOHAGA TA'SIRI.....	732
<b>Ortiqov Sulton Davronqul o'g'li</b>	
DIRECTIONS FOR EFFECTIVE ORGANIZATION OF STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING OF COSTS.....	736
<b>Pardaeva Shakhnoza Abdinabiyevna</b>	
БОРЬБА С ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКОЙ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	740
<b>Арзиев Шерзод</b>	
REKREATSION TURIZM OBYEKTLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGI: YALTA VA KISLOVODSK SANATORİYALARI MISOLIDA.....	746
<b>Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich</b>	



KORXONA SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA STRATEGIK REJALASHTIRISH MEZONLARI VA OMILLARINING O'RNI .....	752
<b>Ubaydullayev Lutfulla Xabibullayevich</b>	
ANALYSIS OF INTERACTIVE PLATFORMS THAT DEVELOP MOTIVATION .....	757
<b>Maksuda Mukhammadovna Jurayeva, Zarnigor To'iqinovna Sattorova</b>	
O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIK VA KIYIM SANOATINING MARKETING TAHLILI .....	761
<b>Tuxtayeva Oydiyoy Normamatovna</b>	
АНАЛИЗ РЕЙТИНГОВ СТРАН ПО ПОКАЗАТЕЛЯМ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ.....	768
<b>Хожиева Назокат Давронбековна</b>	
PILLAGA DASTLABKI ISHLOV BERISH VA SAQLASH TEXNOLOGIK JARAYONLARINING XOM IPAK SIFATIGA TA'SIRI .....	773
<b>Qodirov Ziyodulla Abdumuxtarovich, Xakimov Mirolimjon Murodiljonovich</b>	
BUDJETLASHTIRISHDA SAMARADORLIK MEZONLARINI ANIQLASH .....	778
<b>Sobirov Shoyadbek Kurbonaliyevich</b>	
TIJORAT BANKLARI KREDIT SIYOSATINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI ISHLAB CHIQRISHNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI .....	783
<b>Abduxomidov Ikromjon Maxamadin o'g'li</b>	
YO'LLARDAGI MUZLAMALARNI ERITISHDA QO'LLANILADIGAN VOSITALARNING ZARARI VA UNI KAMAYTIRISH BO'YICHA TAKLIFLAR .....	790
<b>Erkabayev Furkat Ilyasovich, Sattorov Farrux Quchqar o'g'li, Aminov Hamza Husanovich</b>	
DAVLAT AUDITI TIZIMINING YANGI RIVOJLANISH BOSQICHI: KUCHAYTIRILGAN NAZORAT VA HISOBDO'RLIK, RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR .....	797
<b>Himmatov Abdisamat Xalilovich</b>	
INVESTITSIYA KO'CHMAS MULK HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR .....	803
<b>Maxmudov Jamshed Ashrafovich</b>	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARGA VALYUTA OPERATSIYALARINI KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH .....	806
<b>Umarova Lola Erkinovna</b>	
"DIREKT-KOSTING" TIZIMI: MAZMUN, MAQSAD VA AMALIYOTDA QO'LLANILISHI.....	812
<b>Djumanov Saitmurod Alimbekovich</b>	
TASHABBUSLI BUDJET JARAYONLARIDA "MENING YO'LIM" LOYIHASINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	817
<b>Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li</b>	
TURIZM SOHASINI KLASSTER USULDA RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA IJODIY FOYDALANISH IMKONIYATLARI .....	823
<b>Navruz-zoda Zebiniso Baxtiyorovna</b>	
BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARIGA ERISHISHDA YASHIL OBLIGATSIYALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	827
<b>Allayarov Suxrob Rustamovich</b>	
O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMIDA AKTLARINI JORIY ETISHNING KONSEPTUAL VA HUQUQIY ASOSLARI.....	831
<b>Muxammadov Nodir Karimovich</b>	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI TOMONIDAN ISHLAB CHIQRILGAN MAHSULOTLARNI TASHQI BOZORLARGA OLIB CHIQISH MEXANIZMLARI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI .....	837
<b>Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich</b>	
ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОЕ ИНТЕРВАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ ПО ЗАВИСИМЫМ НАБЛЮДЕНИЯМ .....	842
<b>Турсунов Гафур Таирович</b>	



AXBOROTNI KRIPTOGRAFIK HIMOYALASHDA SIMMETRIK KRIPTOGRAFIK TIZIMLARNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI .....	849
<b>Safojev Nuriddin Najmiddin o'g'li</b>	
BIZNES MUHITINI YAXSHILASHDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI SAMARADORLIGI VA SOLIQ ORGANLARI-SOLIQ TO'LOVCHILAR MUNOSABATLARINI OPTIMALLASHTIRISH .....	852
<b>Xurramov Azizbek Muxiddin o'g'li</b>	
PUL-KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI .....	859
<b>A.A. Ismailov</b>	
TIJORAT BANKLARI KREDIT QO'YILMALARI MANBALARI SHAKLLANISHING NAZARIY ASOSLARI.....	865
<b>Adilov Mirkomil Miralimovich</b>	
OLIY TA'LIMDA JON BOSHIGA MOLIYALASHTIRISH MODEL: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH YO'LLARI .....	872
<b>Pulatov Dilshod Xakberdiyevich, Absamatov Baxrom Danakulovich, Mardonov Farrux Nurxon o'g'li, Mamanov Alisher Umbarovich</b>	





# OLIY TA'LIMDA JON BOSHIGA MOLIYALASHTIRISH MODELII: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH YO'LLARI

## **Pulatov Dilshod Xakberdiyevich**

prof., i.f.d., Budjet-soliq ilmiy tadqiqotlari instituti direktorining  
1-o'rinbosari

## **Absamatov Baxrom Danakulovich**

Budjet-soliq ilmiy tadqiqotlari instituti bosh mutaxassisi

## **Mardonov Farrux Nurxon o'g'li**

Budjet-soliq ilmiy tadqiqotlari instituti bosh mutaxassisi

## **Mamanov Alisher Umbarovich**

Budjet-soliq ilmiy tadqiqotlari instituti bosh mutaxassisi  
ORCID: 0009-0005-0374-0447  
E-mail: mamanovalisher362@gmail.com

**Annotatsiya.** Maqolada oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning zamonaviy mexanizmlari — smetali, formula asosida (jon boshiga) va natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish modellari — taqqoslab tahlil qilinadi. Oliy ta'limda jon boshiga to'g'ri keladigan xarajatlarni hisoblashning dolzarbligi asoslanadi. Tahlillar asosida jon boshiga moliyalashtirish formulasining optimal tuzilmasi hamda sohaviy tuzatish koeffitsiyentlarini joriy etish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi. Tadqiqot moliyalashtirishda shaffoflik, adolat va samaradorlikni oshirishga qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** oliy ta'lim; jon boshiga; smetali; natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish; xarajat; sohaviy koeffitsiyentlar; ish haqi; moliyaviy mustaqillik.

**Abstract.** The article provides a comparative analysis of modern financing mechanisms in higher education institutions, including budget-based (line-item), formula-based (per capita), and performance-oriented funding models. Based on the analysis, recommendations are proposed for optimizing a per capita funding formula and introducing sectoral adjustment coefficients. The study aims to enhance transparency, equity, and efficiency in higher education financing.

**Keywords:** higher education; per capita funding; line-item budgeting; performance-based financing; expenditures; sectoral coefficients; salary costs; financial autonomy.

**Аннотация.** В статье представлено сравнительное исследование современных механизмов финансирования высших учебных заведений, включая сметное финансирование, формульное (на душу обучающегося) и финансирование, ориентированное на результаты. На основе анализа предложены рекомендации по оптимизации формулы подушевого финансирования и применению отраслевых корректирующих коэффициентов. Исследование направлено на повышение прозрачности, справедливости и эффективности финансирования высшего образования.

**Ключевые слова:** высшее образование; подушевое, сметное финансирование; финансирование, ориентированное на результаты; расходы; отраслевые коэффициенты; заработная плата; финансовая автономия.

## KIRISH

Oliy ta'lim muassasalarini (OTM) davlat budjetidan moliyalashtirish mamlakatning oliy ta'lim siyosatini shakllantirish va barqaror rivojlantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Moliyalashtirishning tanlangan



modeli nafaqat resurslarni samarali taqsimlashni, balki ta'lim jarayonining sifat ko'rsatkichlarini hamda kadrlar tayyorlashning samaradorligini belgilaydi. Shu bois OTMLarni moliyalashtirish tizimi, uning mexanizmlari, indikatorlari va natijadorligini baholash uslublarini takomillashtirish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biridir.

O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha islohotlar jarayonida moliyalashtirish masalasiga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 24-maydagi PF-81-son Farmonida [1] oliy ta'lim muassasalariga qabul jarayonini va davlat buyurtmasini shakllantirish mexanizmlarini optimallashtirish, davlat granti ajratish tizimini qayta ko'rib chiqish hamda iqtisodiyot ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlashni rag'batlantirish vazifalari belgilab berilgan. Mazkur yondashuv moliyalashtirish jarayonida talaba boshiga to'g'ri keladigan xarajatlarni aniqlashning aniq, adolatli va shaffof mexanizmlarini joriy etishni talab etadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida OTMLar faoliyatini real resurslar asosida rejalashtirish uchun "bir talaba uchun sarf-xarajatlar" ko'rsatkichini hisoblash muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda oliy ta'limdagi bakalavriat yo'nalishlarini davlat budjetidan moliyalashtirish jarayonlarini yanada takomillashtirish, mavjud xarajatlarni hisoblash tizimini tahlil qilish va jon boshiga moliyalashtirish modelini joriy etish imkoniyatlarini o'rganish ushbu tadqiqotning asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

## MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oliy ta'limni moliyalashtirishning nazariy asoslari bo'yicha ilmiy adabiyotlarga ko'ra zamonaviy yondashuvlarda moliyalashtirish mexanizmlari ikki katta modelga ajratiladi: institutsional (supply-side) va talabga asoslangan (demand-side) moliyalashtirish [2, 3]. Institutsional modelda davlat tomonidan ajratiladigan mablag'lar to'g'ridan-to'g'ri OTMLarga yo'naltiriladi, talabga asoslangan modelda esa moliyaviy oqimlarning markazida talabaning o'zi turadi va resurslar talabalar soni bilan belgilanadi [4].

Adabiyotlarda ta'kidlanishicha, Avstraliya, Buyuk Britaniya, Kanada va AQSh kabi mamlakatlar oliy ta'lim moliyalashtirish tizimida eng erta va izchil islohotlarni amalga oshirgan davlatlar qatoriga kiradi [5]. Ularning tajribasi moliyalashtirish mexanizmlarining smetali shakldan formulaviy va natijaga yo'naltirilgan modellar sari evolyutsiyasini yaqqol aks ettiradi.

Oliy ta'limni institutsional moliyalashtirish bo'yicha manbalar smetali (line-item) moliyalashtirishni eng qadimgi model sifatida ta'riflaydi. Ushbu modelda barcha xarajat moddolari qat'iy belgilangan bo'lib, OTMning moliyaviy erkinligi cheklangan [6]. Bu tizimning afzalliklari qat'iy nazorat, budjet intizomi va moliyaviy barqarorlik bo'lsa-da, akademik avtonomiyaning pastligi hamda innovatsion faoliyatning sustlashishi kabi kamchiliklar ham e'tirof etiladi.

Formulaviy moliyalashtirish esa smetali tizimning takomillashtirilgan ko'rinishi bo'lib, unda ajratiladigan mablag'lar talaba soni, o'quv yuklamasi, yo'nalish murakkabligi, professor-o'qituvchi tarkibi va boshqa indikatorlar asosida aniqlanadi [7]. Ushbu yondashuv Yevropa davlatlarida keng qo'llanadi.

Agar formula bir talabaga ketadigan xarajatlarni alohida hisob chiqish uchun mo'ljallangan bo'lsa, bu formula jon boshiga moliyalashtirish formulasi deb ataladi va u formulali moliyalashtirishning o'ziga xos xususiy holi hisoblanadi.

Smetali moliyalashtirishdan farqli o'laroq, formula mexanizmi yanada moslashuvchan bo'lib, OTMLarga mablag'larni muassasa ichida taqsimlash uchun ko'proq imkoniyatlar beradi. Formula mexanizmining kamchiliklari universitetlarning moliyaviy ahvolini yaxshilash uchun hisoblash formulasida qo'llaniladigan individual ko'rsatkichlarga ta'sir qilish imkoniyatlarining cheklanganligi bilan izohlanadi.

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning navbatdagi mexanizmi — natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish. Uning mohiyati shundaki, universitetga ajratiladigan mablag'lar muassasa faoliyatining o'lchanadigan ko'rsatkichlariga (ta'lim, ilmiy tadqiqot, ijtimoiy vazifa) bog'lanadi. Ya'ni qanchalik ko'p va sifatli natija ko'rsatilsa, shuncha ko'p mablag' ajratiladi. Ammo bu yerdagi asosiy kamchilik shundaki, optimal ko'rsatkichlar va moliyalashtirish usullarini tanlash murakkab jarayon bo'lib, noto'g'ri belgilangan mezonlar universitetlarni "raqam ortidan quvish"ga olib kelishi, natijada sifatning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Masalan, maqolalar soniga asoslangan baholashda sifat nazorati kuchsiz bo'lsa, noto'g'ri rag'batlar vujudga keladi.

Formulali yondashuv resurslardan foydalanishda shaffoflik va xarajatlarni prognoz qilish imkoniyatini oshiradi. Jon boshiga moliyalashtirish joriy etilganda resurslar taqsimoti aniqroq bo'ladi hamda bu tizim universitetlar faoliyatini monitoring qilish va sifatni ta'minlash mexanizmlari bilan uyg'unlashtirilganda yanada samarali natija beradi [8].

Shu bilan birga, Daniel Lang turli mamlakatlar tajribasini o'rganib, moliyaviy rejalashtirishda barqarorlik, shaffoflik va moliyaviy mustaqillik kuchayishini qayd etadi [13].

Rivojlanayotgan mamlakatlar kontekstida olib borilgan tadqiqotlar ham ushbu yondashuvning afzalliklarini ko'rsatadi. Albrecht va Ziderman formulali moliyalashtirish smetali tizimga nisbatan xarajatlarni samaraliroq

boshqarish, resurslarni tejash va barqarorlikni oshirishga yordam berishini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, ular adolat va ijtimoiy tenglik tamoyillarini qo'llab-quvvatlovchi elementlarni kiritish zarurligini qayd etadi [9].

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining hisobotida formulali moliyalashtirish nafaqat moliyaviy intizomni kuchaytirishi, balki resurs taqsimotini modernizatsiya qilishda ham muhim vosita ekani ta'kidlanadi. Ayniqsa, soha xususiyatlariga moslashtirilgan og'irlik koeffitsiyentlari qo'shilganda, qimmat yo'nalishlarni yetarli darajada qo'llab-quvvatlash imkoniyati kuchayadi [10].

Ben Jongbloed va Hans Vossensteynning tadqiqotida "ideal moliyalashtirish modeli mavjud emas" degan xulosa berilgan bo'lsa-da, formulali moliyalashtirish "shaffof, obyektiv va samarali taqsimotning amaliy mexanizmi" sifatida talqin etiladi [11].

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtiradigan bo'lsak, formulali moliyalashtirish tizimi smetali yondashuvga nisbatan resurslardan foydalanishda shaffoflik, samaradorlik va budjet intizomini kuchaytiradi. Biroq ushbu tizimning muvaffaqiyatli ishlashi uchun u sifat kafolati va ijtimoiy tenglikni ta'minlovchi mexanizmlar bilan uyg'unlashtirilishi zarur.

## TADVIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar O'zbekiston, Qozog'iston va Rossiya oliy ta'lim tizimlariga oid rasmiy normativ-huquqiy hujjatlar, vazirlik hisobotlari, xalqaro tashkilotlar ma'lumotlari hamda ochiq statistik bazalardan to'plandi. Olingan ko'rsatkichlar taqqoslash, normativ-hisoblash, formulaviy modellashtirish va tarkibiy ulushlarni solishtirma tahlil qilish usullari orqali qayta ishlanib, xulosalar shakllantirildi.

## TAHLIL VA NATIJALAR

Shu o'rinda tarixan bizning mamlakatimizda qo'llaniladigan moliyalashtirish usullariga yaqin yondashuvlardan foydalangan mamlakatlar tajribalariga e'tibor qaratamiz. Jumladan, Qozog'istonda OTMLar 2017-yilgacha smetali usulda moliyalashtirilgan. Qozog'iston Respublikasi Ta'lim va fan vazirining 2017-yil 27-noyabrda "Maktabgacha ta'lim va ta'lim, o'rta, texnik va kasb-hunar, o'rta ta'limdan keyingi, oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limni jon boshiga namunaviy moliyalashtirish metodikasini tasdiqlash to'g'risida"gi 597-son buyrug'i [14] tasdiqlandi va OTMLar jon boshiga moliyalashtirish tizimiga o'ta boshladilar. 2023-yil 11-iyuldan esa Qozog'iston Respublikasi Fan va oliy ta'lim vazirining "Oliy va (yoki) oliy ta'limdan keyingi ta'limni kredit texnologiyasi asosida jon boshiga normativ moliyalashtirish masalalari to'g'risida"gi 311-buyrug'iga [15] asosan OTMLarni jon boshiga moliyalashtirishning yangi tartibi joriy qilindi. Yangi tartibga ko'ra institut, universitet va akademiya aholiga jon boshiga standart moliyalashtirish amalga oshiriladigan oliy va (yoki) oliy ta'lim muassasalari turlari ro'yxatiga kiritildi. Bundan tibbiy, harbiy, maxsus ta'lim muassasalari, madaniyat, jismoniy tarbiya va sport sohasidagi ta'lim tashkilotlari, shuningdek, Qozog'iston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi hamda Qozog'iston Respublikasi Oliy sudi huzuridagi Adliya akademiyasi mustasno ekanligi belgilab qo'yildi.

Biz quyida faqat bakalvriat talabalari uchun qo'llaniladigan jon boshiga moliyalashtirish formulasi bilan tanishib chiqamiz.

$N_{zb}$  - Bakalvriatda yiliga bir talaba uchun jon boshiga moliyalashtirish standarti quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$N_{zb} = E_z + L + A + D_p \quad (2)$$

Bakalvriatda yiliga bir talaba uchun jon boshiga moliyalashtirish standarti kadrlar tayyorlash yo'nalishlari bo'yicha bir talaba uchun yiliga ta'lim jarayoniga ketadigan xarajatlar ( $E_z$ ); bir talaba uchun yiliga ta'lim muhitiga ketadigan xarajatlar ( $L$ ); ta'lim sohalari bo'yicha o'quv asbob-uskunalari va jihozlarning amortizatsiya xarajatlari ( $A$ ) hamda "Pedagogika fanlari" ta'lim sohasi bo'yicha kasbiy amaliyotni o'tash bilan bog'liq xarajatlar ( $D_p$ ) me'yoridan tashkil topadi.

$A$  va  $D_p$  mos ravishda "Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari", "Muhandislik, qayta ishlash va qurilish sohalari" va "Pedagogika fanlari" ta'lim sohasiga tadqiq qilinadi hamda aniq miqdori oldindan belgilanadi.

$E_z$  esa ma'muriy-boshqaruv xodimlari ( $MBX$ ) va professor-o'qituvchilar tarkibi tomonidan ta'lim jarayonida bajariladigan ish uchun bir talaba hisobiga to'g'ri keladigan yillik ish haqi jamg'armasi ( $T$ ) hamda o'quv-uslubiy adabiyotlar xarid qilish, talabalar uchun laboratoriya, amaliy, nazariy va individual mashg'ulotlarni tashkil etishga mo'ljallangan o'quv xarajatlardan ( $X_z$ ) iborat. Shu o'rinda ta'kidlash lozimki,  $T$  ning qiymatida oliy va (yoki) oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tashkilotlarining alohida maqomi uchun beriladigan va bir o'qituvchiga to'g'ri keladigan o'rtacha talabalar nisbati koeffitsiyenti muhim rol o'ynaydi.  $X_z$  esa qat'iy miqdorlarda belgilanadi.

$L$  esa bir talabaga to'g'ri keladigan o'quv jarayonida ishtirok etmaydigan o'quv va yordamchi xodimlarning (keyingi o'rinlarda –  $O'YX$ ), xizmat ko'rsatuvchi va boshqa xodimlarning (keyingi o'rinlarda –  $XBX$ ) yillik ish haqi



fondi hamda saqlash xarajatlaridan (S) iborat. S ham qat'iy miqdorlarda belgilanadi.

Endi esa Qozog'iston Respublikasi Fan va oliy ta'lim vazirining 2023-yil 11 – iyuldagi 311-son buyrug'i bo'yicha oddiy universitetning iqtisod yo'nalishida ta'lim oluvchi talaba uchun 1 yillik moliyalashtirish hajmini hisoblab ko'ramiz.

$N_{zb} = E_z + L + A + D_p = 551\,641,99 \text{ tenge} + 270\,250,98 \text{ tenge} + 0 + 0 = 821\,892,97 \text{ tenge}$  yoki 1543 AQSh dollarini tashkil etadi.<sup>1</sup>

Endi esa talaba "Pedagogika" sohasida ta'lim oladi deb faraz qilsak, unda bir talaba uchun xarajat 1 033 329,08 tengeni yoki 1940 AQSh dollarini tashkil qiladi. Bu yerda xarajat yuqoriligining sababi  $X_z$  ning qiymati kattaligi  $D_p$  qiymatning mavjudligi va ushbu sohada bir o'qituvchiga to'g'ri keladigan talaba nisbati "Iqtisodiyot" yo'nalishidagi nisbatga qaraganda kattaligi hisoblanadi.

Bu yerda "Iqtisodiyot" yo'nalishini bazoviy deb olsak, "Pedagogika" yo'nalishi uchun sohaviy tuzatish koeffitsiyenti 1,26 ni tashkil qilmoqda. Bu koeffitsiyentni yuqoridagi hisoblangan qiymatlarni o'zaro bo'lish orqali topamiz: "Pedagogika" / "Iqtisodiyot" =  $1\,033\,329,08 \text{ tenge} / 821\,892,97 \text{ tenge} = 1,26$

Ma'lumot uchun: 2024/2025-o'quv yil uchun kontrakt narxlar 500 tengedan 7,6 mln tengegacha belgilangan yoki 939 AQSh dollaridan 14 275 AQSh dollarigacha.

Keyingi o'rinlarda Rossiya tajribasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, ushbu davlatda jon boshiga moliyalashtirish modeliga o'tishga 2012-yildan boshlab jiddiy kirishildi. Rossiya Prezidentining 2012-yil 7-maydagi «Ta'lim va fan sohasida davlat siyosatini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 599-sonli qarorida 2013-yildan aholi jon boshiga namunaviy moliyalashtirishga o'tish vazifasi belgilandi [16].

2015-yildan jon boshiga moliyalashtirish formulalari keng qo'llanila boshlandi. 2021-yil 26-martda Rossiya Federatsiyasi Fan va oliy ta'lim vazirligining (keyingi o'rinlarda — vazirlik) 209-son buyrug'i bilan oliy ma'lumotga ega yoki oliy ma'lumot oluvchi shaxslarga oliy ta'lim va qo'shimcha kasb-hunar ta'limi sohasida davlat (shahar) xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha namunaviy xarajatlarni belgilashga doir umumiy talablar [17] tasdiqlandi.

Umumiy talablarga ko'ra bir talabaga to'g'ri keladigan xarajat miqdori quyidagicha hisoblanadi.

$$N_{i-jami} = \sum_j n_j^i \quad (3)$$

$n_j^i$  — i-davlat (munisipalitet) xizmatini ko'rsatish uchun normativ xarajatlarning j-chi komponenti xarajatlari hajmi.

$$n_j^i = n_j^{i,baz} * d_j^i * \prod c_j^{ih} \quad (4)$$

$n_j^{i,baz}$  — i-davlat (munisipalitet) xizmatini ko'rsatish uchun bazoviy normativ xarajatlarning j-chi komponentining hajmi (o'quv arayonida qatnashadigan, qatnashmaydigan xodimlarga ish haqi, xo'jalik uchun xarajatla va hokazo)

$d_j^i$  — i-davlat (munisipalitet) xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha bazaviy xarajatlar me'yorlarining j-chi komponenti bo'yicha hududiy tuzatish koeffitsiyentining qiymati.

$\prod c_j^{ih}$  — h-tarmoq tuzatish koeffitsiyenti bo'yicha i-davlat (munisipal) xizmatini ko'rsatish xarajatlari bazaviy normativlarining j-tarkibiy qismi uchun tarmoq tuzatish koeffitsiyentlari (c) qiymatlarini chiqarish.

Bazaviy normativ xarajatlarni hisoblashda mehnat, moddiy va texnik resurslarning "tabiiy ko'rsatkichlari" hisobga olinadi, ya'ni ular hujjatlar bilan o'rnatilgan me'yorlar va standartlarga asoslanadi. Agar bunday standartlar mavjud bo'lmasa, statistik tahlillar asosida o'rtacha sarflangan birliklar yoki eng samarali sarflangan birliklar asosida hisob-kitob qilinadi. Birliklarning puldagi ifodasi rasmiy statistik ma'lumotlar yoki o'rtacha bozor bahosida aniqlanadi. Davlat (munisipal) xizmatlarni ko'rsatish bo'yicha bazaviy normativ xarajatlarning qiymatlari vakolatli organ tomonidan belgilanadi.

Rossiyada jon boshiga moliyalashtirish formulasi mavjud bo'lsa-da, ta'lim sohasiga mas'ul tashkilotlar tomonidan xarajatlar tarixiy yoki belgilangan me'yoriy ko'rsatkichlar asosida hisob-kitob qilinib, xarajat miqdori har yili yangidan belgilanadi [18].

Shundan kelib chiqib hisoblaydigan bo'lsak, masalan, Rossiya Fan va oliy ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan bazaviy normativlarga ko'ra xarajatlar 2025-yil uchun "Iqtisodiyot" sohasi uchun 105,6 ming rublni yoki 1265 AQSh dollarini, "Fizika" sohasi uchun 121,3 ming rublni yoki 1453 AQSh dollarini tashkil qiladi. Demak, bu yerda sohaviy tuzatish koeffitsiyenti 1,15 ni tashkil qilmoqda.

Ma'lumot uchun: Rossiyada kontrakt to'lovlari narxi hudud va ta'lim yo'nalishi, ta'lim muassasasining obro'yiga qarab 50 000 rubldan 2 000 000 rublgacha yoki 599 AQSh dollaridan 23 950 AQSh dollarigacha yetishi mumkin.

<sup>1</sup> 22.09.2025-yil holatiga Markaziy bank (cbu.uz) tomonidan berilgan kurslar asosida hisoblandi.



Oliy ta'limni formulali moliyalashtirishda sohalar bo'yicha og'irlik koeffitsiyentlarini (subject-area weightings) joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuvning nazariy asoslarini quyidagicha asoslash mumkin. Johnes va Schwarzenbergerga [19] ko'ra fan yo'nalishlari xarajatlaridagi tafovut — masalan, laboratoriya asosidagi tibbiyot yoki muhandislik dasturlari auditoriya asosidagi gumanitar fanlarga nisbatan ancha ko'proq resurs talab qiladi. Gonkongning Universitet grantlar qo'mitasi hisobotida ham yuqori xarajatli yo'nalishlarda o'qiyotgan talabalar kam mablag' bilan ta'lim sifatidan zarar ko'rmasligi uchun adolatni ta'minlash maqsadida og'irlik koeffitsiyentlaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Xitoy universitetlarida resurslarni samarali sarflashga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotning [21] natijasiga ko'ra resurslarni taqsimlashda fanlararo farqlarni hisobga olmaslik (yoki ularni noto'g'ri hisobga olish) samaradorlikning pasayishiga olib keluvchi asosiy omillardan biridir.

Eronning Shiraz tibbiyot maktabi bo'yicha tadqiqotlarda klinik ta'limning talaba boshiga xarajatlari klinik bo'lmagan dasturlarga nisbatan ancha yuqori ekani aniqlanadi [22]. Buyuk Britaniyada laboratoriya, dala ishlari yoki amaliy instrumentlar bilan mashg'ulotlarni talab qiladigan fanlarga auditoriya asosidagi fanlarga qaraganda yuqori grant miqdorlari ajratilgan (1-jadval) [23].

#### 1-jadval. IHTTning ba'zi davlatlarida sohaviy vaznlar (koeffitsiyentlar) [24]

	Belgiya	Niderlandiya	Irlandiya	Daniya	Finlandiya	Portugaliya
Nolaboratoriya fanlari (masalan, gumanitar va ijtimoiy fanlar)	1	1	1	1	1	1,15 yoki 1,2
Dala ishlari bilan bog'liq fanlar (masalan, informatika, ta'lim)	2	1,5	1,3	1,4	1	1,6-1,9
Laboratoriya fanlari (masalan, muhandislik, fizika fanlari)	2	1,5	1,7	2,1	1,75	2,5
Klinik tibbiyot	3,9	3	2,3	2,1	3	4
Stomatologiya	3,9		4	2,1	3	4
Veterinariya	3	3	4	2,1	3	2,7

1-jadvalda IHTTga a'zo ayrim mamlakatlarda oliy ta'lim muassasalariga mablag' ajratishda qanday "og'irlik koeffitsiyentlari" (weighting coefficients) dan foydalanilishini ko'rishimiz mumkin. Keltirilgan ma'lumotlardan xulosa qiladigan bo'lsak, har xil fan sohalarini o'qitishning narxi har xil. Masalan, tibbiyot talabasini o'qitish falsafa talabasini o'qitishdan ancha qimmat turadi, chunki u qimmat tibbiy uskunalar, laboratoriyalar va amaliyotni talab qiladi. Mablag'larni adolatli taqsimlash uchun har bir sohaga o'zining "og'irlik koeffitsiyenti" belgilanadi.

Bu amaliyotlar shuni ko'rsatadiki, fan yo'nalishlari bo'yicha og'irlik koeffitsiyentlari shunchaki texnik ko'rsatkich emas, balki moliyalashtirishni haqiqiy xarajatlar bilan muvofiqlashtirish, adolatni ta'minlash va sifatni barqaror saqlash uchun zarur vositadir.

2020-yilda berilgan rasmiy ma'lumotlarga ko'ra [25] respublikamiz oliy ta'lim muassasalarida bakalavriat ta'lim yo'nalishlari bo'yicha kunduzgi ta'lim shaklida bir talabani bir yillik o'qitish xarajatining eng kam miqdori (stipendiyasiz) 9,3 mln so'mni tashkil etgan. Jumladan, professor-o'qituvchi va xodimlar ish haqlari hamda ish beruvchining ijtimoiy to'lovi uchun 7,9 mln so'm (umumiy xarajatga nisbatan 85,4 %), boshqa joriy saqlash xarajatlari uchun 1,4 mln so'm (umumiy xarajatga nisbatan 14,6 %) shundan, kommunal xarajatlar uchun 0,3 mln so'm (umumiy xarajatga nisbatan 2,8 %), yoki bir birlik xarajatga nisbatan jami xodimlar ish haqi:boshqa joriy saqlash xarajatlari 85,4:14,6 nisbatda. Shuningdek, san'at ta'lim yo'nalishlarida o'qitish xarajatining eng kam miqdori 21,9 mln so'mni (mos ravishda 20,5 mln so'm va 1,4 (0,3) mln so'm), sog'liqni saqlash ta'lim yo'nalishlarida o'qitish xarajatining eng kam miqdori 13,5 mln so'mni (mos ravishda 12,1 mln so'm va 1,4 (0,3) mln so'm) tashkil etgan.

2023/2024-yil uchun bakalavriat ta'lim yo'nalishlari bo'yicha kunduzgi ta'lim shaklida bir talabaga to'g'ri keladigan o'rtacha o'qitish xarajatlarining [26] yo'nalishlar kesimida eng kam miqdori 12 077,0 mln so'mni, eng ko'p miqdori (san'at sohasida) 28 759,0 mln so'mni tashkil qilgan.

Yuqoridagilardan xulosa qiladigan bo'lsak, bir talabaga to'g'ri keladigan xarajatlar miqdori o'smoqda. Shuningdek, kommunal va saqlash xarajatlarining barcha sohalar bo'yicha tengligi smetali moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlaridan birini namoyon qiladi.



Bundan tashqari, biz ko'rib o'tgan jon boshiga moliyalashtirish formulasidagi bir birlik xarajatga nisbatan Qozog'iston misolida o'qituvchi-pedagoglar ish haqi:boshqa xodimlar ish haqi:boshqa saqlash xarajatlarning nisbati 64,2:19,1:16,7 ni (umumiy ish haqiga nisbatan "o'qituvchi-pedagoglar ish haqi:boshqa xodimlar ish haqi" nisbati 77,1:22,9) tashkil qildi. Rossiyadagi tartibga ko'ra esa ushbu ko'rsatkich 72,0:14,2:13,8 (umumiy ish haqiga nisbatan "o'qituvchi-pedagoglar ish haqi:boshqa xodimlar ish haqi" nisbati 83,5:16,5) ga teng.

IHTTga a'zo mamlakatlarda xarajatlarning tuzilmasiga ko'ra o'rtacha "umumiy ish haqi:boshqa saqlash xarajatlari" nisbati 77:23 ga, umumiy ish haqiga nisbatan "pedagog-o'qituvchi ish haqi:boshqa xodimlar ish haqi" nisbati esa 78,3:21,7 ga teng [27].

O'zbekistonda o'rtacha boshqa saqlash xarajatlarning jami xarajatlardagi ulushining IHTTga a'zo mamlakatlardagi o'rtacha ulushdan pastligining sababi sifatida mamlakatimizda kommunal sohada subsidiyalash amaliyoti mavjudligi va talabalarga taklif etiladigan qo'shimcha xizmatlarni yaratish bilan bog'liq xarajatlarning yuqori emasligi qayd etilishi mumkin.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, jon boshiga moliyalashtirish formulasining elementlarini asosiy uchta guruhga — pedagog-o'qituvchilarning ish haqi, boshqa xodimlarning ish haqi va boshqa saqlash xarajatlarga — bo'lishimiz mumkin. Bunda jami xarajatga nisbatan boshqa joriy saqlash xarajatlari 16 %ni, jami ish haqi xarajatlari 84 %ni tashkil etishi maqsadga muvofiq (shunda "pedagog-o'qituvchi ish haqi:boshqa xodimlar ish haqi" nisbati 80,0:20,0 bo'ladi).

Yuqoridagilardan xulosa qilgan holda, bakalavriatda o'qiyotgan bir nafar talaba uchun ketadigan xarajatlari miqdorini biz tomonidan ishlab chiqilgan quyidagi formula orqali hisoblash tavsiya qilinadi:

$$X_i = I_{pi} + I_{bi} + X_{bsi} \quad (5)$$

Bu yerda:

$X_i$ -i-yo'nalishda o'qiyotgan bir talabaga to'g'ri keladigan bir yillik xarajat miqdori;

$I_{pi}$ - i-yo'nalishda o'qiyotgan bir talabaga ta'lim berish uchun jalb etilgan professor-o'qituvchining bir yillik ish haqisi;

$I_{bi}$ - i-yo'nalishda o'qiyotgan bir talabaga ta'lim berish uchun qatnashadigan boshqa xodimlarning bir yillik oylik ish haqisi.  $I_{bi}$   $I_{pi}$  ning qiymatini 0,25ga ko'paytirish orqali hisoblanadi.  $I_{bi} = 0,25 * I_{pi}$

$I_{bsi}$ - i-yo'nalishda o'qiyotgan bir talabaga ta'lim berish uchun boshqa saqlash xarajatlarning bir yillik miqdori.  $I_{bsi}$   $I_{pi}$  ning qiymatini 0,2381ga ko'paytirish orqali hisoblanadi.  $I_{bsi} = 0,2381 * I_{pi}$

(0,25 va 0,2381 koeffitsiyentlar  $I_{pi} : I_{bi} : X_{bsi} = 67,2 : 16,8 : 16$  ( $I_{pi} : I_{bi} = 80 : 20$ ) nisbatga erishish uchun ishlatiladi)

Bir nafar talabaga dars o'tuvchi professor-o'qituvchining bir yillik oylik maoshini hisoblash formulasini quyidagi ko'rinishda qo'llash tavsiya qilinadi:

$$I_{pi} = 13 * (I_a + U) * k_i * \prod_{i=1}^n k_{ti} \quad (6)$$

Bu yerda:

$I_{pi}$ - i-yo'nalishda o'qiyotgan bir talabaga ta'lim berish uchun jalb etilgan professor-o'qituvchining bir yillik ish haqisi;

13-12 oylik to'lanadigan ish haqi va 1 oylik ish haqiga teng miqdorda professor-o'qituvchining sog'lig'ini qayta tiklash uchun kompensatsiyaning yig'ma koeffitsiyenti;

$I_a$ -ilmiy unvonga yoki ilmiy darajaga ega bo'lmagan assistent o'qituvchining mehnatiga haq to'lash bo'yicha bazaviy lavozim maoshi;

U-ustama to'lovlari;

$k_i$ -i-yo'nalish bo'yicha qonunchilikka muvofiq bir o'qituvchiga to'g'ri keladigan talabalar soni nisbatining cheklangan normativi;

$k_{ti}$ -i-yo'nalishda o'qiyotgan talab uchun bir yillik ketadigan xarajatlarni hisoblash uchun qo'llaniladigan tuzatish koeffitsiyentlari (hududiy, yo'nalishlar bo'yicha va hokazo).

$$U = I_{isol} * S_{io'ly} \quad (7)$$

Bu yerda:

$I_{isor}$ -oliy ta'lim muassasasida ilmiy salohiyatli (PhD, DSc, dotsent, professor) professor-o'qituvchilar uchun belgilangan bazaviy lavozim maoshlari miqdorlarining lavozimlar bo'yicha o'рта arifmetik qiymati;

$S_{io'ry}$ -respublika bo'yicha o'quv yili boshiga ilmiy salohiyatli professor-o'qituvchilarning jami professor o'qituvchilarga nisbatan foizi;

Endi esa yuqoridagi formulamiz orqali 2023/2024-o'quv yilida iqtisodiyot yo'nalishida tahsil olayotgan bir talaba ketadigan xarajatlarni hisoblab ko'ramiz.

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi tomonidan 2024-yil 27-sentabrda imzolangan "Oliy ta'lim tashkilotlari pedagog va rahbar xodimlarining bazaviy lavozim maoshlarini oshirish to'g'risida"gi qo'shma qarorda 2024-yil 1-oktabrdan oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilar tarkibi mehnatiga haq to'lash bo'yicha bazaviy lavozim maoshlari miqdorlari belgilangan.

2024-yil 1-oktabrdan boshlab budget tashkilotlari xodimlarining ish haqi miqdori 10 foizga oshirilganligini inobatga olib, 2023/2024-yil o'quv yili uchun belgilangan ish haqi miqdorlarini hisoblab olamiz.

$$U = I_{isor} * S_{io'ry} = 9\,324\,558,3 * 0,398 = 3\,711\,174,19$$

$$I_{pi} = 13 * (I_a + U) * k_i * \prod_{i=1}^n k_{ti} = 13 * (6\,297\,638,2 + 3\,711\,174,19) * 0,0625 = 8132160,05$$

$$I_{bi} = 0,25 * I_{pi} = 0,25 * 8132160,05 = 2033040,01$$

$$I_{bsi} = 0,2381 * I_{pi} = 0,2381 * 8132160,05 = 1936267,31$$

$$X_i = I_{pi} + I_{bi} + X_{bsi} = 12101467,37 \quad (I_{pi}:I_{bi}:X_{bsi} = 67,2:16,8:16)$$

Demak, jon boshiga hisoblangan miqdor 12 101,0 ming so'mni tashkil qildi. Real xarajatlar esa 12 077,0 ming so'mni tashkil qilgan. Bu orqali gipoteza faktini 99,8 % ni tasdiqlayotganini ko'rishimiz mumkin.

Endi ushbu formulani 2025/2026-o'quv yili uchun hisoblab ko'ramiz. Ushbu o'quv yili boshiga ilmiy salohiyat 46,6 %ni tashkil qilmoqda.

$$U = I_{isor} * S_{io'ry} = 10\,257\,014,1 * 0,466 = 4\,779\,768,6$$

$$I_{pi} = 13 * (I_a + U) * k_i * \prod_{i=1}^n k_{ti} = 13 * (7\,620\,142,0 + 4\,779\,768,6) * 0,0625 = 10\,074\,927,3$$

$$I_{bi} = 0,25 * I_{pi} = 0,25 * 10\,074\,927,3 = 2\,518\,731,8$$

$$I_{bsi} = 0,2381 * I_{pi} = 0,2381 * 10\,074\,927,3 = 2\,398\,840,2$$

$$X_i = I_{pi} + I_{bi} + X_{bsi} = 14\,992\,499,4 \text{ so'm yoki } 1\,235 \text{ AQSh dollari}$$

Ma'lumot uchun: 2025/2026-o'quv yili uchun kunduzgi ta'lim uchun to'lov-kontrakt miqdori 7 400 000 so'mda 11 250 000 so'mgacha yoki 610 AQSh dollaridan 927 AQSh dollarigacha etib belgilangan.

## XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillarga tayangan holda O'zbekiston sharoitida qo'llash uchun quyidagilarni tavsiya qilish mumkin.

— Jon boshiga moliyalashtirish formulasini amaliyotga joriy etishda ta'lim tizimida xarajatlarning asosiy qismini ish haqi xarajatlari tashkil etishini inobatga olib, boshqa komponentlarni ham ish haqi xarajatlariga bog'lash. Jumladan, jami xarajatlarga nisbatan "pedagog-o'qituvchilarning ish haqisi:boshqa xodimlarning ish haqisi:boshqa saqlash xarajatlari" nisbatini 67,2:16,8:16,0 tarzida belgilash. Xususan, jami ish haqi xarajatlarida "pedagog-o'qituvchilarning ish haqisi:boshqa xodimlarning ish haqisi" nisbati 80:20 ni tashkil qiladi.

— Sohalari va alohida komponentlar bo'yicha tuzatish koeffitsiyentlarini qo'llash uchun doimiy moliyaviy natijalar monitoringini olib borish.

— An'anaviy moliyalashtirish va faktga asoslangan holda tuzatish koeffitsiyentlarini qo'llash. Masalan, tibbiyot yo'nalishi uchun 2023/2024-yildagi moliyaviy natijaga asosan 1,47 soha tuzatish koeffitsiyentini qo'llash mumkin.

— Ushbu formulalarni moliyaviy mustaqillik berilgan oliy ta'lim muassasalariga moliya yili uchun ajratiladigan budget mablag'lari hajmini aniqlashda pilot loyiha sifatida qo'llash.



— Bozor iqtisodiyoti chuqurlashib, liberallashtirish kuchayib borayotgan sharoitda kvotalar shakllanishiga ta'sir etuvchi omillardan biri sifatida qarash.

#### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.05.2024-yildagi "Oliy ta'lim tashkilotlariga o'qishga qabul qilish va davlat buyurtmasini joylashtirish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PF-81-son Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/-6937332>
2. Babin, Mihajlo, and Miloš Erić. "Institutional financing vs. demand financing in higher education." HIGHER EDUCATION FINANCING AND SOCIAL DIMENSION IN THE WESTERN (2015).
3. Marcucci, P.N. and Johnstone, D.B. (2007) Tuition fee policies in a comparative perspective: Theoretical and political rationales
4. I. G. Dezhina & T. N. Nafikova, 2019. "Tuition Fees as a Source of Funding and a Policy Instrument: International Experience," University Management: Practice and Analysis, Federal State Autonomous Educational Institution of Higher Education "Ural Federal University named after the first President of Russia B.N.Yeltsin"; Non-Commercial Partnership "University Management: Practice and, vol. 23(5).
5. Dougherty K. J., Natow R. S. Performance-based funding for higher education: how well does neoliberal theory capture neoliberal practice? //Higher Education. – 2020. – T. 80. – №. 3. – C. 457-478.
6. Salmi J., Hauptman A. M. Innovations in tertiary education financing: A comparative evaluation of allocation mechanisms //Education working paper series. – 2006. – T. 4. – C. 38324.
7. De Martino M., Tkach G. F., Kovalenko S. A. Modern trends in public funding of higher education //Vysshee Obrazovanie v Rossii= Higher Education in Russia. – 2020. – T. 29. – №. 3. – C. 136-152.
8. Lang D. W. Formulaic approaches to the funding of colleges and universities //International handbook of educational policy. – Dordrecht : Springer Netherlands, 2005. – C. 371-391.
9. Albrecht D., Ziderman A. Funding Mechanisms for Higher Education: Financing for Stability, Efficiency, and Responsiveness. World Bank Discussion Papers.
10. Kalamova M. M. et al. Resourcing Higher Education: Challenges, Choices, and Consequences. – OECD Publishing, 2020.
11. Jongbloed B., Vossensteyn H. University funding and student funding: International comparisons //Oxford review of economic policy. – 2016. – T. 32. – №. 4. – C. 576-595.
12. Махкамова, Ш. Ю. Социальные ориентиры стратификационных групп молодежи (по результатам социологических обследований выпускников колледжей и лицеев) / Ш. Ю. Махкамова // Молодежь XXI века: образ будущего : Материалы Всероссийской научной конференции с международным участием, Санкт-Петербург, 14–16 ноября 2019 года / Ответственные редакторы Н.Г. Скворцов, Ю.В. Асочаков. – Санкт-Петербург: ООО "Скифия-принт", 2019. – С. 206-213. – EDN ZQRKUJ.
13. Махкамова, Ш. Ю. Социально-экономические и демографические факторы установления пенсионного возраста / Ш. Ю. Махкамова, О. Ганиев, Ш. К. к. Душамова // Социология в постглобальном мире : Материалы всероссийской научной конференции, Санкт-Петербург, 17–19 ноября 2022 года. – Санкт-Петербург: ООО "Скифия-принт", 2022. – С. 893-895. – EDN UEDFOO.
14. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700016137>
15. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300033056#z38>
16. Нормативно-подушевое финансирование высшего образования: концепции и реалии <https://cyberleninka.ru/article/n/normativno-podushevoe-finansirovanie-vysshego-obrazovaniya-kontseptsii-i-realii>
17. <https://ivo.garant.ru/#/document/400827981/paragraph/1:0>
18. <https://www.cbias.ru/document/ot-28-06-2024-itogovyie-znacheniya-i-velichina-sostavlyayushhih-bazovyih-normativov-zatrat-na-okazanie-gosudarstvennyh-uslug-po-realizatsii-obrazovatelnyh-programm-vysshego-obrazovaniya-otraslevye-korr/>
19. Johnes, Geraint & Schwarzenberger, Astrid. (2007). Differences in Cost Structure and the Evaluation of Efficiency: The Case of German Universities. Education Economics. 19. 10.2139/ssrn.988922.
20. Chapter 36 : Unit Costs <https://www.ugc.edu.hk/eng/ugc/about/publications/report/hervw/ch36.html>
21. Chen, B.; Chen, Y.; Qu, X.; Huang, W.; Wang, P. Do Financial Investment, Disciplinary Differences, and Level of Development Impact on the Efficiency of Resource Allocation in Higher Education: Evidence from China. Sustainability 2023, 15, 7418. <https://doi.org/10.3390/su15097418>
22. Namazi M, Zare S. Calculation of the Cost of Student Education: A Case Study of Shiraz Medical School. J Adv Med Educ Prof. 2021 Apr;9(2):109-122. doi: 10.30476/jamp.2020.86837.1271. PMID: 34026911; PMCID: PMC8106743.
23. The higher education funding system <https://publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmsctech/220/22008.htm>
24. OECD (2023), "The future of Finland's funding model for higher education institutions", OECD Education Policy Perspectives, No. 76, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/3d256b59-en>.
25. O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarida o'qitishning minimal xarajatlari qancha? <https://yuz.uz/uz/news/ozbekistonda-oliy-talim-muassasalarida-oqitishning-minimal-xarajatlari-qancha>
26. 2023/2024-yil uchun bakalavriat ta'lim yo'nalishlari bo'yicha kunduzgi ta'lim shaklida bir talabaga to'g'ri keladigan o'rtacha o'qitish xarajatlarining miqdori <https://api-portal.gov.uz/uploads/d4f18368-28d8-5b10-0eb6-0442a6ae2907/media.pdf>
27. OECD (2024), Education at a Glance 2024: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c00cad36-en>.





28. Oliy ta'lim tizimida yangi o'quv yiliga tayyorgarlik masalalari muhokama qilindi <https://gov.uz/oz/edu/news/view/81877>
29. Pulatov D. Вопросы совершенствования государственного финансового контроля в Узбекистане //Perspectives of Innovations, Economics and Business, PIEB. – 2009. – Т. 2. – №. 2. – С. 49-50.
30. Пулатов Д. Методологические аспекты совершенствования казначейского исполнения Государственного бюджета Республики Узбекистан //Каталог авторефератов. – 2017. – Т. 1. – №. 1. – С. 1-65.
31. Pulatov D., Qulliyev U., Mamanov A. O 'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi //YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT. – 2024. – Т. 1. – №. 3.
32. Пулатов Д. Х., Угай Д. С. ВЫЯВЛЕНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ СТРАНОВЫМ РИСКОМ И МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПАРАМЕТРАМИ С ЦЕЛЬЮ УЛУЧШЕНИЯ ПОЗИЦИИ УЗБЕКИСТАНА В КРЕДИТНОМ РЕЙТИНГЕ ОЭСР //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. Special Issue 13. – С. 151-155.

# **muhandislik** **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

**Ingliz tili muharriri:** Feruz Hakimov

**Musahhih:** Zokir Alibekov

**Sahifalovchi va dizayner:** Iskandar Islomov

---

**2025. № 10**

---

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan  
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi  
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan  
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.  
**Litsenziya raqami: №095310.**

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod  
tumani 15-mavze 19-uy**





+998 93 718 40 07



<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>



[t.me/yait\\_2100](https://t.me/yait_2100)